

Kulturdepartementet

Postboks 8030 Dep

0030 OSLO

kunstnerokonomi@kud.dep.no

Innspill til utredning om kunstnerøkonomi.

Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFF) takker for at vi er invitert til å komme med innspill til ovennevnte utredning. NFF har rundt 5600 medlemmer, hvorav rundt 200 er frilans sakprosaforfattere og rundt 300 frilans oversettere. Det er disse gruppene som berøres av kunstnerpolitikken. Dessverre er det slik at kunstnerpolitikken fram til nå i svært liten grad har inkludert dem.

Nedenfor gir vi vår vurdering av hvorfor sakprosaens skribenter er marginalisert. Deretter peker vi på tiltak som kan gi en mer helhetlig politikk for denne skribentgruppen.

Kunstnerpolitikken generelt

Det er en alminnelig oppfatning at kunstnerpolitikken ble en del av kulturpolitikken i Norge på 1970-tallet. Påvisningen av kunstnerne som en lavinntektsgruppe som hadde sakkett akterut i den generelle velstandsutviklingen, var den direkte foranledning for «Kunstneraksjonen 1974». Aksjonen stilte krav om fullt vederlag for bruk av kunstnerens verk, utvidet bruk av kunstnerens arbeid og garantert minsteinntekt for alle profesjonelle kunstnere der inntektene var utilstrekkelige. Kravene og politiseringen av kunstnerens rolle i samfunnet førte til Kunstnermeldingen i 1976 og innføring av de statlige stipendordningene i 1977.

I dag defineres kunstnerpolitikken oppgave som å bidra «til å frembringe nye kunstnere, stimulere deres kunstneriske produksjon og fornyelse, og bestemmer i stor grad deres økonomiske arbeidsbetingelser og levekår» (Dag Solhjell og Jon Øien: *Det norske kunstfeltet*, 2012). Mer konkret kan kunstnerpolitikken ses som et målrettet system av offentlige stipender rettet mot individuelle kunstnere, og med mindre modifikasjoner er dette blitt

gjentatt i en rekke kulturmeldinger og i de to kulturløftene til den rød-grønne regjeringen. På statsbudsjettet omfatter bevilgningene til kunstnerformål statsstipender, stipender basert på gjennomført kunstutdanning, kunstnerstipender, garantiinntekter og vederlagsordninger.

Ser vi bort fra bibliotekvederlaget, når kunstnerpolitikken virkemidler sakprosaens forfattere og oversettere i svært beskjeden grad.

NFF og kunstnerpolitikken.

Da kunstnerpolitikken ble utformet på 70-tallet, var NFF ennå ikke stiftet, og det tok lang tid før sakprosaforfattere og oversettere kom med i undersøkelser som omfattet kunstneres levekår. Først på 90-tallet lyktes det NFF å få frilans sakprosaforfattere og oversettere med i undersøkelser av kunstneres levekår. De undersøkelser som er gjort, viser svært lave forfatterinntekter. En helt fersk undersøkelse av frilansernes arbeid- og levevilkår stadfester dette. Utredningen er tidligere oversendt departementet. Til tross for dette, og til tross for en gradvis aksept for det bidrag sakprosaen yter i norsk samfunnsliv, står forfattere og oversettere av sakprosa langt bak sine skjønnlitterære kolleger når politikken skal munne ut i konkrete tiltak. Av 327 statlige arbeidsstipend mottar faglitterære forfattere 3, faglitterære oversettere ingen. Under den siste kvotefordelingen ble det fordelt 18 nye arbeidsstipend og 23 ettårige arbeidsstipend, men ingen av dem gikk til sakprosaforfattere eller oversettere. Dette til tross for at det var anbefalt å tilgodese «grupper som mottar lite stipendmidler fra statens kunstnerstipend og fra vederlagsfondene sett under ett».

- Innkjøpsordning, forfatterformidling og stipend

I 2005 fikk vi en innkjøpsordning for ny norsk sakprosa. Denne har stimulert fagfeltet, økt aktiviteten og kvaliteten på bøkene er blitt høyere. Sakprosasjangrene har fått flere lesere og større plass i media og samfunnsdebatten. Flere litterære priser for disse sjangrene har kommet til, seinest Kritikerprisen for årets beste sakprosabok i regi av Norsk kritikerlag. Prisen ble delt ut for første gang i 2013.

I mange år har NFF ivret for å få åpnet Norsk forfattersentrum for sakprosaforfattere. For å få kartlagt interessen for å få formidlet sakprosaforfattere til norske videregående skoler, igangsatte NFF og stiftelsen Fritt Ord i 2013 et eget tiltak med dette formål. «Forfattere til skolen» er blitt en stor suksess, og i løpet av halvannet år vil rundt 400 besøk av forfattere i videregående skole være avholdt. Dette bidro til at Norsk forfattersentrum i 2014 åpnet for medlemskap for sakprosaforfattere. Kriteriene for medlemskap er lagt tett opp til kriteriene for innkjøp som gjelder for innkjøpsordningen for sakprosa. En slik endring er et uttrykk for en mer helhetlig forståelse av tiltak som bringer sakprosaen og forfattere av den ut i samfunnet. Med økt etterspørsel etter forfattere øker også inntektene. Norsk

forfattersentrum bør styrkes som en nasjonal formidlingsaktør som nå gir medlemskap også til sakprosaforfattere.

På grunnlag av sterkt dokumenterte behov har NFF de siste årene brukt vederlagsmidler for å tildele frilansforfattere treårige arbeidsstipend. I 2012 delte foreningen ut fem treårige arbeidsstipend á kr 200 000 per år i tre år. I 2014 delte vi ut fem nye og i 2015 vil vi dele ut ytterligere fem. Behovet er stort; ved hver utlysning mottar vi rundt 80 søknader (I 2012 kom det inn 89 søknader, og i 2014 ble 76 nye søknader realitetsbehandlet) og vi anser dette som langt flere enn det det er naturlig for en forfatterorganisasjon å håndtere alene. Særlig for de uavhengige og frie skribentane, frilanserne, er slike flerårige stipend viktige.

I følge mandatets kulepunkt 3, skal utredningen «Vurdere hvordan kunstnerpolitikken bør utvikles for å bidra til et bredere økonomisk grunnlag for kunstnere: herunder stipender, vederlag, nærings- og inntektsgrunnlag." Avsnittene over skulle gi et godt grunnlag for drøfte en slik utvikling av kunstnerpolitikken. Den kvotefordelingen som i dag gjelder tildeling av treårige arbeidsstipend, framstår etter vårt syn ikke som resultat av en moderne kultur- og litteraturpolitikk eller et kunstnersyn av i dag.

Kunstnerpolitikk og litteraturpolitikk

Ut over den statlige stipendpolitikken og NFFs egne stipendordninger er økonomien til faglitterære forfattere og oversettere i stor grad knyttet til de virkemidler som er tatt i bruk på litteraturens område. Det gjelder åndsverklovens bestemmelser, muligheten til å inngå normalavtaler mellom forfatter- og oversetterforeningene og Den norske Forleggerforening, momsfratak på bøker, fastpris og innkjøpsordninger.

Disse ordningene ble utformet innenfor en bokkultur og har utvilsomt fungert (og fungerer) utmerket så lenge teksten finnes på papir og mellom to permer. Utfordringen i dag er å bringe teksten ut til lånerne og lesere med digital teknologi. Som en framtidsrettet nyskapning på litteraturområdet, framstår Bokhylla.no som et eksempel på hvordan bokbransjen og det offentlige sammen har klart å finne en måte å gjøre litteraturarven digitalt lett tilgjengelig for leserne mot at rettighetshaverne blir ytt et rimelig økonomisk vederlag for bruk av rettighetene. Slik ser vi at økt bruk gir et bredere inntektsgrunnlag for forfattere og oversettere.

E-bøker gir muligheten for en økt spredning og bruk av forfatterens tekster. Å få prisene ned på e-bøker vil øke salget og styrke forfatter- og oversetterinntektene; derfor vil vi sterkt oppfordre til at utredningen drøfter mulighetene for et bortfall av dagens merverdiavgift på e-bøker. Pris styrer etterspørselen etter bøker og på e-bøkernes område styres leserne over til kjøp av engelsk-amerikansk litteratur hos Amazon, iBooks og liknende.

Dette er dårlig språkpolitikk, dårlig litteraturpolitikk og dessverre også dårlig kunstnerpolitikk.

Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening (NFF)

Oslo, 20. 8.2014